

ЗНАЧАЈ ОДБРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ ЗА ДРЖАВУ ИЗРАЕЛ

Лука Љ. Злопорубовић
Министарство одбране Републике Србије

Студије о оправданости улагања у војно-индустријски комплекс имају велику оправданост у ситуацији минималних тензија у свету. Међутим, посматрајући људску историју, може се рећи да је то историја ратовања. Сукоби су као последицу имали усавршавања наоружања и стварања одбрамбене индустријских капацитета. У почетку, сопствени капацитети одбрамбене индустрије земљама су обезбеђивали независност и сигурност у подмирењу сопствених потреба за наоружањем и војном опремом у ратним сукобима, да би одбрамбена индустрија постала и извор добити. Након Другог светског рата Држава Израел је увозила наоружање и војну опрему, да би постепено развила своју одбрамбену индустрију у извозника високософистицираног наоружања и војне опреме.

Кључне речи: *одбрамбена индустрија, извоз, промоција наоружања и војне опреме, законски оквири извоза*

Увод

Држава Израел је земља са око осам милиона становника и без природних ресурса, али је једна од земаља са највећим бројем регистрованих компанија. Од свог савременог оснивања 1948. године, Држава Израел се нашла у окружењу које није благоданско посматрало те промене. Сукоби са арапским светом и настојање за очувањем независности, довели су Државу Израел у ситуацију да зависи од других.

Да би опстали, требало је снабдети Израелске оружане снаге (ИОС) са неопходним средствима наоружања и војне опреме. Најзначајније набавке наоружања и војне опреме у годинама после Другог светског рата реализоване су из Чехословачке, Француске и Немачке. Свака од тих сарадњи била је релативно кратког периода, да би се Сједињене Америчке Државе појавиле као главни донатор у снабдевању, а касније и развоју наоружања и војне опреме Државе Израел. Тако Држава Израел постаје главни не-НАТО савезник САД. Донације САД Држави Израелу у наоружању и војној опреми и данас трају.

Одбрамбена индустрија Државе Израел

Израелска одбрамбена индустрија (ИОИ) има око 190 компанија које запошљавају више од 60.000 радника. Највеће израелске компаније у области одбрамбене индустрије су: *IAI (Israel Aerospace Industries), Rafael Advanced Defense Systems Ltd*

и *IMI (Israel Military Industries)*. Те три компаније су у власништву државе и у њима ради око 26.000 запослених. Поред њих, значајна је и највећа приватна компанија *Elbit Systems*, која има око 12.200 запослених у Држави Израел и око 1.500 запослених у САД. Уз те четири компаније, према Каталогу за иностране купце 2015/2016, који је 2015. године издала надлежна Агенција за извоз наоружања и војне опреме и сарадњу у области војне индустрије *СИБАТ* Министарства одбране Државе Израел, постоји још 57 компанија ИОИ, коопераната Министарства одбране Државе Израел, са око 20.000 запослених.¹ У Каталогу су приказане само компаније које су платиле рекламу СИБАТ-у, тако да није приказано још око 130 мањих компанија, које се самостално баве одбрамбеном индустријом, саветима, обуком против тероризма, итд, а које имају око 10.000 запослених.

Најпознатији производи Израелске одбрамбене индустрије су: опрема за ноћно извиђање, беспилотне летелице (БПЛ), борбена возила и чамци без посаде, борбене платформе (тенкови, оклопни транспортери, борбена возила пешадије), ласерски системи, системи за аеро-фото извиђање, командно-информациони системи и системи за управљање и пренос података, сателитска опрема, муниција, савремена војна опрема која укључује ојачане тактичке рачунаре и системе за дигитализацију бојишта и заштитна опрема (од опреме за појединачну заштиту војника до различитих модела заштитне оградње, којом је Држава Израел готово потпуно обезбедила своју границу). Захваљујући искуству ИОС и у пракси провераваним карактеристикама наоружања и војне опреме, ИОИ је успела да у последњих неколико година оствари извоз вредан између четири и седам и по милијарди долара годишње. По овом је Држава Израел одмах иза највећих светских сила: САД, Руске Федерације и Француске Републике. У последњих неколико година Држава Израел је остварила изузетне резултате у производњи БПЛ. Након што је земља међу првима почела да користи БПЛ за прикупљање обавештајних података и идентификацију циљева средином седамдесетих година XX века, Држава Израел је у периоду између 2010. и 2015. године била један од највећих извозника БПЛ. У периоду од 2005. до 2015. године, приход од извоза БПЛ процењен је на више од 6,5 милијарди долара. Према званичним подацима *Israel's Civil Aviation Authority (CAAI)*, тренутно је 15 израелских компанија укључено у истраживање, развој, производњу и модернизацију више од тридесет различитих модела БПЛ.

Уз компаније ИОИ, које представљају највиши приоритет за Државу Израел, израелска влада је одлучила да додели стратегијску улогу и значај компанијама које се баве сајбер технологијом. У ИОС је формиран је нови сајбер вид оружаних снага, а влада разматра да на извоз производа сајбер технологије примени иста правила и рестрикције, као за извоз производа ИОИ. Влада је усвојила план премијера Нетанјахуа да одобри привилегије компанијама које се баве сајбер технологијом у Националном сајбер парку у *Be'er Shevi*. План је осмишљен тако да привуче многе водеће компаније у сајбер парк, са намером да достигне број од 2.500 запослених у наредној деценији. Сајбер компаније које ће отворити капацитете у сајбер парку добиће бесповратна средства, у виду процента од плате исплаћене радницима. Циљ је да се привуче значајан број предузећа у сајбер парк већ у наредне три године.

¹ Israel Defense Directory 2015/2016, SIBAT, Marketing Communications Division, Tel Aviv, 2015.

Процент донације за сваког сајбер радника је 20% у периоду 2016-2018, 15% у 2019, 10% у 2021. и 5% у 2022. години. Од око 250 компанија, колико је тренутно активно у свету у овој области, више од 25 мултинационалних сајбер компанија имају седиште у Држави Израел. Од почетка 2015. године, израелске сајбер компаније су имале инвестиције вредне око 250 милиона долара, што чини око 20% светских инвестиција у тој области. У 2015. години, 14 израелских сајбер компанија је остварило профит већи од 2,5 милијарди УСД.

Законски оквири извоза наоружања и војне опреме

Израелска одбрамбена индустрија отворена је за сарадњу, трансфер технологије и знања кроз међународну војну сарадњу са пријатељским државама.² За извоз наоружања и војне опреме у Министарству одбране Државе Израел (МО) надлежне су Агенција за извоз НВО и сарадњу у области војне индустрије (СИБАТ) и Агенција за контролу извоза НВО (DECA). Пре продаје наоружања другој држави, МО је дужно да се консултује са Министарством спољних послова Државе Израел (МСП). Агенција DECA, у сарадњи са СИБАТ, обезбеђује поштовање и спровођење Закона за надзор извоза израелске одбрамбене индустрије 5766-2007 из октобра 2007. године. По наведеном закону, МСП има право вета над продајом оружја другим државама и једино Министарски комитет за послове националне безбедности³ може да оспори мишљење МСП и дозволи извоз НВО у одређену државу.⁴ Директор СИБАТ и директор DECA непосредно су потчињени генералном директору МО.

Агенција СИБАТ учествује у дефинисању извозне политике ИОИ, координира свих активности у вези са извозом, маркетингом и продајом производа ИОИ за која постоји одобрење надлежних државних институција. Надлежна је за дистрибуцију Каталога за иностране купце,⁵ у коме су представљени производни капацитети ИОИ. Наведени каталог се израђује сваке друге године. Агенција СИБАТ је надлежан и за покретање заједничких пројеката и успостављање дугорочних партнерстава са другим државама, усклађивање потреба ИОС за развојем и применом савремених технологија и обрнуто, као и преговарање, усаглашавање и израду међудржавних споразума о сарадњи у области одбрамбене индустрије. Агенција СИБАТ проналази одговарајућа технолошка решења за производе одбрамбене индустрије, која захтевају потенцијални купци и повезује их са предузећима ИОИ. Дирекција је у сталном кон-

² Ibid.

³ Министарски комитет за послове националне безбедности је званично тело Државе Израел надлежно да доноси одлуке из домена националне безбедности. По закону ово тело, као стални чланови сачињавају: премијер, министар спољних послова, министар финансија, министар одбране, министар унутрашњих послова и министар правде. Поред њих, премијер може да именује одређени број министара (до 50% чланова Владе) као сталне чланове са правом или без права гласа. У 34. Влади чланови са правом гласа су министар енергетике и инфраструктуре, министар образовања, министар за јавну безбедност и министар саобраћаја, уједно задужен и за обавештајне послове. Поред тога, министар за апсорпцију имиграната и Јерусалим и министар за грађевину, имају статус посматрача у комитету и немају право гласа.

⁴ Defense Export Control Law, 5766-2007, October 2007, p. 22.

⁵ <http://www.sibat.mod.gov.il>

такту са страним партнерима, али и са предузећима ИОИ, што јој омогућава праћење савремених трендова и концепата одбрамбене индустрије, као и разумевање оперативних потреба ИОС. Битно је нагласити да агенција *СИБАТ* асистира, координира и помаже државним, али и приватним компанијама, под једнаким условима, и то само оним које се обрете за помоћ. На директној је вези са изасланствима одбране Државе Израел, али и са страним изасланицима одбране у Држави Израел.

Агенција за надгледање и контролу извоза НВО *ДЕСА* основана је 2006. године, а до тада је била део агенције *СИБАТ*. Агенција регулише продају производа ИОИ, трансфера знања и технологија тако што издаје извозне лиценце и контролише рад компанија ИОИ, у циљу очувања интереса националне безбедности Државе Израел и спречавања наношења штете међународном положају и међународном односима Државе Израел.

Економски ефекти одбрамбене индустрије

Пре 60 година главни извозни адути Државе Израел били су поморанце и зубне протезе, да би данас то били софтвери, напредни електронски и медицински уређаји.⁶ Према доступним подацима Држава Израел се налази међу шест највећих извозника наоружања. Извоз наоружања чини 10% укупног извоза Државе Израел. Од 2007. године до 2014. године извоз одбрамбене индустрије Државе Израел износио је 6,5 милијарди долара.⁷

Израелска одбрамбена индустрија представља кључни фактор у развоју индустријских и технолошких капацитета Државе Израел и представља један од водећих привредних сектора. Упркос томе што је у претходне три године ИОИ забележен пад извоза од 24% у односу на рекордну 2012. годину, у 2015. години вредност извоза компанија ИОИ чинила је око 10,4% укупног израелског извоза. У односу на величину Државе Израел и снагу њене економије, рекло би се да је ИОИ несразмерно развијена. Држава Израел је светски лидер у многим областима, укључујући производњу и развој, односно надоградњу електронских и оптоелектронских система за побољшање карактеристика постојећих убојних средстава и платформи, које се користе у копненој војсци, ваздухопловству, морнарици и у космичким снагама најмодерних армија на свету. Држава Израел има своје сателите у орбити, производи софистициране системе наоружања и војне опреме, софистициране електронске и нападно-навигацијске системе за различите типове борбених платформи, тактичке рачунаре и системе за дигитализацију бојишта. Вредност извоза производа високе технологије чини око 40% израелског извоза, а очекује се да ће у наредних 10 година чинити 60% извоза. Велики део тих производа настао је надоградњом и прилагођавањем за цивилне потребе система које је ИОИ развила за потребе ИОС, а касније је, поред примене у ИОС, нашао примену и у цивилном сектору. Држава Израел годишње улаже око 4,4% друштвеног бруто производа

⁶ Yaakov Katz, Amir Bohbot, *The Weapon Wizard*, New York 2017, p. 7.

⁷ Gili Cihen, *Israeli defense exports in 2014: \$6,5 billion*, Haaretz, 21. May 2015, <https://www.haaretz.com/.premium-israeli-arms-exports-down-1-billion-in-2014-1.5364983> 17.7.2017.

(БДП) у истраживање и развој, а по броју инжењера на 10.000 становника, Држава Израел се налази на првом месту у свету. Такође, 30% свих истраживања и развоја је за војне потребе, док су свега 2% свих истраживања и развоја у СР Немачкој усмерена на војне потребе.⁸

Одбрамбена индустрија за Државу Израел има стратешки значај. Поред тога што око 190 компанија ИОИ запошљава око 60.000 радника и што је у последњих 25 година између 60 и 75% производа намењено извозу, ИОИ је главни снабдевач ИОС средствима НВО. У последњих 10 година, Држава Израел се по правилу налази међу првих десет држава, највећих извозника НВО. У последњих 30 година производи ИОИ су извожени у више од 130 земаља света.

Многи високотехнолошки производи који се примењују у различитим цивилним областима (интернет, медицина, електроника и роботика), заснивају се на технологији која је изворно развијена од стране ИОИ а за потребе ИОС. Производи у области роботике заснивају се на напредној технологији за навођење ракета. Производи који су научна достигнућа ИОИ нашли су примену и у области електронике и микроталасне технике на комерцијалном тржишту.

Промоција производа одбрамбене индустрије

Држава Израел, имајући у виду чињеницу да је циљ његове одбрамбене индустрије, поред опремања ИОС, агресиван наступ на светском тржишту и извоз НВО, на све могуће начине настоји да дође до потенцијалних купаца. Промоцију НВО врши редовно на највећим сајмовима НВО, који се одржавају у иностранству али и у Држави Израел, као и војноекономском дипломатијом. Поред тога, све компаније ИОИ запошљавају посебне представнике – агенте за маркетинг и продају система НВО који поседују дугогодишње искуство. Током радног века агенти за маркетинг и продају система НВО били су запослени у компанијама ИОИ, министарству одбране или ИОС. Та лица су током каријере, по правилу била надлежна за одређено географско подручје које сада покривају, тако да познају начин функционисања, кључне личности у министарствима одбране и одбрамбеној индустрији тих земаља, њихове потребе, обичаје и навике. Ради се о добрим познаваоцима производа НВО и њихових карактеристика, који су по посебним уговорима ангажовани при свим водећим компанијама ИОИ.

Држава Израел има 20 војних изасланика у 16 војних изасланстава, које покривају 46 земаља и један континент.⁹ Тежишно, изасланици одбране Државе Израел

⁸ Markus Becker, Israel's War Business, Der Spiegel, 27.8.2014. <http://www.spiegel.de/international/world/defense-industry-the-business-of-war-in-israel-a-988245.html> 12.6.2017.

⁹ Укупно 20 изасланика акредитованих у 16 земаља, а на нерезиденцијалној основи покривају 31 земљу, две организације и један континент. Држава Израел има изасланике одбране у: САД (4 официра, ИО, изасланик КоВ, РВ и РМ), Јапану (нерезиденцијално и Републику Сингапур), Канади, Уједињеном Краљевству Велике Британије и Северне Ирске (нерезиденцијално: Републику Ирску, Краљевину Данску, Краљевину Шведску, Републику Финску и Краљевину Норвешку), Републици Француској (нерезиденцијално: Краљевину Шпанију и Републику Португал), СР Немачкој (нерезиденцијално и Републику Аустрију), Републици Чилеу (нерезиденцијално: Републику Еквадор, Републику Аргентину и Републику Парагвај), Републици Индији (нерезиденцијално и Савезну Демократску Републику Непал), НР Кина (нерезиденцијално и Монголију), ФР Бразил (нерезиденцијално и ИР Уругвај и Републику Перу), Холандији (нерезиденцијално:

су, поред САД, где Држава Израел има четири од укупно 20 војних изасланика, и најмоћнијих земаља света, Руске Федерације, НР Кине, Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, СР Немачке и Француске, акредитовани и у земаљама са којима Држава Израел има јаку економску сарадњу или планира да је унапреди у наредном периоду. Тако Држава Израел има изасланике одбране у Индији, Бразилу, Пољској, Р. Кореји и Чилеу, који су приоритетно ангажовани на активностима из области војне дипломатије. Изасланици одбране се, на основу захтева агенције *СИБАТ*, ангажују на координацији одређених активности, уговарању састанака и контаката, посета одређеним институцијама или војним базама, као и за логистичку подршку приликом реализације тих активности. Изасланици одбране немају никаква овлашћења за учествовање у директним преговорима. Државне и приватне компаније *ИОИ*, које имају потребе за контакт са страним партнерима, обраћају се агенцији *СИБАТ*. Агенција *СИБАТ* под једнаким условима и третманом и за државне и за приватне компаније, даље координира наведене активности.

Такође, наведене земље, у којима Државе Израел има изасланике одбране, нарочито из пацифичког басена и Јужне Америке, иако немају изразите војнополитичке интересе у региону Б/И, акредитују изасланике одбране у Држави Израел. Они су приоритетно и искључиво ангажовани на активностима из области војне дипломатије везане за војноекономску сарадњу. За изасланике одбране, приоритетно оне који представљају земље у којима *ИОИ* препознаје потенцијално тржиште, редовно се организују обиласци компанија *ИОИ* и доставља промотивни материјал.

Закључак

Вишедеценијским развојем Израелске одбрамбене индустрије створена је база за несметано обезбеђење Израелских оружаних снага потребним и захтеваним наоружањем и војном опремом и представља њиховог главног снабдевача. Такође, развој *ИОИ* утицао је на укупни индустријски и привредни развој. Држава Израел данас је препознатљива по високософистицираним производима, а технолошка решења, која се примењују у системима НВО, успешно се примењује и у цивилном сектору. Израелска одбрамбена индустрија представља кључни фактор у развоју индустријских и технолошких капацитета и има стратешки значај за Државу Израел и једна је од водећих привредних сектора у држави. Израелска одбрамбена индустрија је значајна за запошљавање радне снаге, која је у једном моменту запошљавала 25% радне снаге у индустрији. Израелска одбрамбена индустрија је извозно оријентисана и у последњих 25 година од 60% до 75% производа било је намењено извозу. Вредност извоза компанија *ИОИ* у 2015. години чинила је око 10,4% укупног извоза Државе Израел. Промоцију производа *ИОИ* карактерише агресиван наступ у којој битну улогу има

Краљевину Белгију, Велико Војводство Луксембург и донедавно НАТО и ЕУ), Руској Федерацији, Републици Пољској (нерезиденцијално: Републику Мађарску, Републику Чешку, Словачку Републику и Украјину), Републици Кореји (нерезиденцијално: Комонвелт Аустралију и Републику Филипине), Републици Италији (нерезиденцијално: Републику Србију, Швајцарску Конфедерацију и Републику Хрватску), Републици Грчкој (нерезиденцијално: Румунију, Републику Бугарску и Републику Кипар) и изасланик одбране за Африку (нерезиденцијално из Тел Авива).

и војноекономска дипломатија. Држава Израел се по правилу налази међу десет држава, највећих извозника НВО. Већина Израелаца гледа на развој производа ИОИ као потребу како би се осигурала сигурност и егзистенција Државе Израел.

Литература

- [1] Yaakov Katz, Amir Bohbot, *The Weapon Wizard*, New York 2017.
- [2] Gili Cihen, Israeli defense exports in 2014: \$6.5 billion, *Haaretz*, 21. May 2015.
<https://www.haaretz.com/.premium-israeli-arms-exports-down-1-billion-in-2014-1.5364983> 17.7.2017.
- [3] Markus Becker, Israel's War Business, *Der Spiegel*, <http://www.spiegel.de/international/world/defense-industry-the-business-of-war-in-israel-a-988245.html> 12.6.2017.
- [4] Israel Defense Directory 2015/2016, SIBAT, Marketing Communications Division, 2015.
- [5] Charles Forrester, London - IHS Jane's Defence Industry, 06 April 2016
<http://www.janes.com/article/59339/israel-reports-flat-defence-exports-for-2015>, 16.6.2017.
- [6] Israel Central Bureau of Statistics CBS, <http://www.cbs.gov.il/> 16.6.2017.
- [7] Defence expenditure in Israel 1950-2014, Publication No. 1651, Israel Central Bureau of Statistics CBS, <http://www.cbs.gov.il/> 17.6.2017.
- [8] Званичан сајт агенције СИБАТ <http://www.sibat.mod.gov.il/> 17.6.2017.
- [9] Званичан сајт Министарства спољних послова Државе Израела, <http://mfa.gov.il/> About Israel 17.6.2017.
- [10] Званичан сајт компаније *Elbit Systems* <http://elbitsystems.com/> 18.6.2017.
- [11] Званичан сајт компаније *Israel Aerospace Industries*
<http://www.iai.co.il/2013/22031-en/homepage.aspx> 18.6.2017.
- [12] Званичан сајт компаније *Rafael Advanced Defense Systems Ltd.*
<http://www.rafael.co.il/Marketing/203-en/Marketing.aspx> 20.6.2017.
- [13] Званичан сајт компаније *IMI* <http://www.imi-israel.com/> 15.6.2017.
- [14] *Defense Export Control Law, 5766-2007*, октобар 2007.